

De oorlog

Ik ben vijf jaar en voor ons huis ligt een kale vlakte die eindigt in het Noordzeekanaal. Daar ligt de spoorbrug en een groot rangeerterrein. Zomers duiken de oudere jongens van de spoorbrug in het water, een en al waaghalzerij. De brug is hoog en er kan elk moment een groot schip passeren op weg naar de haven van Amsterdam. Laatst nog bleef een jongen na zijn duik van de brug wel erg lang onder water. Toen hij bovenkwam, had hij een groente-empertje op zijn kop. Met vereende krachten hem daaruit bevrijd, bebloede kop, lachen, joh!

De zomer is voorbij, weer naar school en het regent altijd. Op een druilerige middag is het druk op onze kale vlakte, waar we onze hutten hebben. Onze hutten zijn verdwenen, maar daarvoor in de plaats zijn er groene legertenten, legertrucks en overal soldaten. Nederlandse en Engelse soldaten. We kijken van een afstand toe hoe ze schuttersputjes aan het graven zijn op de plek van onze hutten en loopgraven dicht bij de spoorbrug. Het is spannend, maar ook vreemd en we durven niet dichterbij te komen. Dan roept een soldaat mij, zo'n grote blonde. Na enige aarzeling ga ik op hem af. Hij vraagt mij iets, maar ik versta er weinig van. Dan komt er een andere soldaat bij staan en die zegt mij dat zijn vriend uit Engeland komt. Al die soldaten zijn allemaal vrienden van elkaar. Ik roep mijn vriendjes en we mogen in de tenten kijken en bij de koks in de rijdende keuken. We krijgen een mok soep.

De soldaten vertellen ons dat ze aan het oefenen zijn voor als de Russen komen. Ze moeten de spoorbrug verdedigen tegen een aanval door de Russen. We vragen waar de Russen zijn. Die zijn aan de overkant van het kanaal, maar het zijn geen echte Russen, want het is maar een oefening. Maar het kan elk moment echt ge-

beuren, want de Russen willen ons land hebben en heel Europa. Wij vragen of ze dat zal lukken. Natuurlijk niet, want wij zijn veel sterker en beter en wij hebben vrijheid en daar hebben ze onderdrukking. O, wat is dat dan, onderdrukking? Nou, dan mag je niet zeggen wat je denkt en als je dat wel doet, dan ga je de gevangenis in en je mag ook niets van jezelf hebben, want alles is van de staat. Zijn ook je huis en je vader en moeder van de staat? Ja, alles is van de staat. Maar wat is de staat? Dat is de politie en het leger. Ja, dat is wel erg als je huis en je vader en moeder van de politie en het leger zijn. Hoewel, zijn mijn vader en moeder dan van jou? Nee, van de generaals! Als ze van jou zijn, vind ik dat niet erg, want jij bent leuk, maar van de generaals, dat lijkt me maar niks. Maar waarom doen die Russen dat? Omdat daar het leger en de politie de baas zijn. En jullie gaan nu tegen ze vechten? Ja, als het oorlog wordt, gaan we tegen ze vechten om jullie te beschermen. Nou, dat lijkt me wel wat en mogen wij dan ook meehelpen? Ja, dan mogen jullie ook meehelpen.

De Nederlandse soldaat vraagt of ik zijn tent wil zien. Dat wil ik wel. Ik vind het mooi en ze slapen allemaal op de grond in een slaapzak. Ik vraag of dat niet hard en koud is om op de grond te slapen. Welnee, kom maar. We kruipen samen in zijn slaapzak. De soldaat vraagt hoe ik heet en ik vraag hem hoe hij heet. Hij heet Arie en hij vraagt of ik dat een mooie naam vind. Ja, dat vind ik een mooie naam en ik lig lekker warm tegen hem aan. Arie is heel stil en beweegt tegen mijn rug aan. Ik vind het spannend. Dan houdt Arie op met bewegen en zucht en zegt dat ik buiten moet gaan spelen. Mag ik morgen terugkomen? Ja, morgen mag ik van Arie terugkomen.

Ik ga naar huis, het is tijd voor het avondeten. Mijn broers en zussen zitten al aan tafel. Mijn moeder staat in de keuken. Mijn vader is er nog niet. Hij is ver weg, op reis naar Deventer. Vanmorgen om zes uur is hij al vertrokken en hij komt pas weer thuis als wij in bed liggen. Mijn vader is altijd op reis, meestal ver weg in het land. Als hij laat thuiskomt, is mijn moeder altijd zenuwachtig. Net alsof ze denkt dat hij nooit meer thuiskomt. Dat komt door de oorlog, zegt ze. We zitten nu allemaal aan tafel, mijn moeder

aan het hoofdeinde. We bidden een onzevader en een weesgegroet. Mijn moeder kijkt altijd of we onze ogen dicht hebben. Mijn oudste broer houdt altijd zijn ogen open als wij hardop bidden en mijn jongste broertje slaat in de kinderstoel met zijn lepel op zijn lege bordje. Ik zie dat allemaal, omdat ik stiekem door de kiertjes van mijn ogen kijk. Dan schept mijn moeder op en zitten we allemaal stil te eten. Mijn moeder kookt het lekkerste eten van heel de wereld, bij vriendjes is het altijd vies, die komen ook graag bij ons eten.

Ineens een hele hoop geknetter en lichtkogels. We rennen allemaal van tafel naar het raam en mijn broertje maakt op de achtergrond een hoop kabaal in de kinderstoel. Hij wil het ook zien. Mijn zus haalt hem uit de kinderstoel en zet hem in de vensterbank, zodat hij ook alles kan zien. Het is net vuurwerk. Na een tijdje houdt het op en wij gaan weer aan tafel. Het eten is een beetje koud geworden en onze moeder is erg stil. Ik kijk naar haar en zie heel langzaam een traan over haar wang lopen. Ik glijd van mijn stoel af, druk me tegen haar aan en vraag waarom ze zo verdrietig is. Ja, jochie, dat is de oorlog. De oorlog? Maar mam, het is helemaal geen oorlog. Dat zijn soldaten, Engelse en Nederlandse soldaten, die aan het oefenen zijn voor als de Russen komen. Dan maken ze de Russen dood en zorgen ze ervoor dat u en papa niet van de politie en het leger zijn en dat ze ons huis niet afpakken! En het zijn heel lieve soldaten! Ik ben er vanmiddag geweest en ik mocht bij Arie in de tent liggen. En oorlog is heel spannend, dat is niet erg!

Mijn moeder zegt dat oorlog wél erg is. De mensen hebben dan geen eten meer en geen huis en er vallen bommen en die maken heel veel mensen dood. Zijn er in de oorlog dan mensen doodgegaan? Ja, heel veel mensen. Joodse mensen, maar ook mijn moeder. Uw moeder? O, ja, oma die dood is. Maar hoe is oma dan doodgegaan? Mijn moeder zwijgt, maar dan begint ze te vertellen. Ik stond de ramen te lappen en het was mooi lenteweer. Toen zag ik allemaal vliegtuigen overkomen, het waren net zilveren vogels. De buurvrouw zei nog dat het zo'n mooi gezicht was en dat vond ik ook, maar ik vond het ook erg dat ze bommen gingen gooien. 's Avonds werden papa en ik opgebeld. We moesten direct naar

Amsterdam komen, en daar in een kerk lag oma, helemaal beschadigd en dood. Diezelfde morgen was de munitiefabriek in Amsterdam gebombardeerd door de Engelsen en een verwaalde bom was op het appartement van ome Rardus terechtgekomen. Tante en oma zaten lekker koffie te drinken in de salon. Ome Rardus was zich aan het scheren in de badkamer en hij liep naar de salon om tante en oma te waarschuwen voor het luchtalarm. Toen hij in de deuropening stond om hen te roepen, viel de bom. In één klap was alles verdwenen en stond alleen de muur met deuropening nog overeind. Ome Rardus had niks, maar tante en oma lagen onder het puin, dood. Ja, dat is heel erg. Dus u hebt geen moeder meer, en ik druk mij nog dichter tegen haar aan. Nee, ik heb geen moeder meer en ook geen vader meer. Ik was nog maar achtentwintig jaar toen het gebeurde. Mijn moeder huilt nu echt en zegt almaar dat ze zo'n lieve en vrolijke moeder had en dat ze zo kordaat was.

Toen mijn moeder met mijn vader trouwde, was hij arm. Mijn vader moest in de crisisjaren zorgen voor het hele gezin van acht kinderen en een vader en een moeder. Mijn opa was een lieve man, maar een slapjanus. Hij had de familiezaak, een zuivelexporthandel op Londen, niet door de crisisjaren weten te loodsen. Met de gouden standaard was de gulden heel erg duur geworden ten opzichte van het gedevalueerde Engelse pond, en in plaats van de tering naar de nering te zetten en de kosten te beheersen, waren mijn grootouders en hun broers en zusters doorgedaan met geld uitgeven en hun luxeleventje leiden. En toen was het geld op en moest de zaak verkocht worden. Mijn opa werd ziek en dronk te veel, en mijn vader werd van school gehaald om het gezin te onderhouden. In zijn eentje, want zijn zussen zaten thuis bij hun moeder. Het was immers niet deftig om te werken.

De moeder van mijn moeder was getrouwd met een kleine aanemer die al vroeg was overleden. Het was een groot gezin en in de crisisjaren was hun huizenbezit niets waard, dus was iedereen aan het werk gegaan. Mijn moeder had al jong een dienstje bij de freule van Beverwijk. Ze hoefde niets anders te doen dan met de freule in de salon van haar buiten te zitten. De freule vond het zielig

om zo'n jong meisje aan het werk te zetten. Mijn moeder vond het heerlijk bij de freule, maar op een dag vond mijn oma een andere betrekking voor haar, als winkelmeisje in een kousen-en-garen- en bandzaak. Hier had mijn moeder het helemaal niet naar haar zin. De baas van de zaak was een ware tiran. Mijn moeder werkte niet graag voor hem, maar wel voor zijn vrouw, want die was heel lief. Het werk was niet leuk. Mijn moeder had de kousenvakken onder haar hoede, vakken waarin zijden kousen keurig lagen opgestapeld op maat en kleur. Kwam er een klant, dan moesten deze kousen één voor één worden uitgelegd en daarna weer keurig worden opgevouwen. Je had er heel lastige klanten bij. Ze kwamen vlak voor winkelsluitingstijd, doordeweeks 's avonds om acht uur en zaterdags om tien uur, en lieten haar dan hele vakken uithalen om daarna onverrichter zake te vertrekken. Mijn moeder kon dan nog een half uur langer werken om de kousen weer op te vouwen. Hier kwam een einde aan toen op een dag de baas door de zaak liep, onderwijl propjes papier op de grond gooiend. Na verloop van tijd zei hij tegen mijn moeder: er liggen papiertjes op de grond, zou je die niet eens oprapen? En na enige tijd: die papiertjes liggen er nog steeds. Waarop mijn moeder hem antwoordde: als je vanavond kijkt, liggen ze er zeker nog. Reden om mijn moeder op staande voet te ontslaan. Deze immer brutale meid moest haar lesje maar eens leren. Op straat, midden in de crisisjaren, terwijl het geld hard nodig was voor het grote gezin. Mijn oma was boos en verdrietig, maar ook wel trots op die brutale meid van haar.

Nu ging mijn moeder zelf op pad. De volgende dag al had ze een nieuwe betrekking in de Beverwijkse stoomwasserij. Lakens sorteren en vouwen; vrij werk, met leuke meiden en knullen en erg goed betaald. Ze genoot met volle teugen van dit eldorado en ontmoette daar haar grote liefde. Een protestantse jongen, vlot type, goed van de tongriem gesneden, sexy en met geld. Maar ja, zij was katholiek, en dus was het een volstrekt onmogelijke liefde. Na verloop van tijd werd mijn oma aangesproken op die liefde en op het bedrijf waar haar dochter werkte. Die jongen was protestant en deugde dus niet en het bedrijf deugde al helemaal niet. Het was daar een ordinaire janboel en als je wilde dat je dochter

naar de gallemiezen ging, dan moest je haar vooral daar laten werken. Mijn moeder moest er weg en de verkering diende te worden verbroken. Ze bleef achter met een gebroken hart en zonder betrekking. In dat laatste werd alras voorzien door de vrouw van de kousenzaak. Via haar connecties kwam mijn moeder terecht bij Vroom & Dreesmann in IJmuiden en later in Haarlem. Een deftige zaak waar ze snel aardde. Ze deed het er goed en rond de tijd dat ze verkering met mijn vader kreeg, werd ze er cheffin. Apetrots en met een mooi salaris. Hard werken, dat wel. Mijn vader haalde haar daar zaterdagavond om tien uur op, bracht haar naar huis en ging dan zelf met de laatste trein naar huis. Voordien had hij staan praten en roken met al die andere jongens die op hun verkering stonden te wachten.

Toen mijn ouders trouwden, had mijn vader zeggen en schrijven twee kostuums — een dat er redelijk uitzag en een dat slechts en groen uitgeslagen was —, wat versted ondergoed, een paar overhemden en het verwijt dat hij de zorg voor een gezin aan de wilgen hing. Mijn moeder had een goede betrekking, spaargeld en een moeder met spaargeld. Mijn oma richtte hun bovenwoning in en mijn moeder voelde zich een koningin, in haar eerste eigen woning. En ja, toen ze net op zichzelf zaten, werd vader gemobiliseerd en volgde de oorlog. Altijd weer die oorlog die roet in het eten gooide.

Het leek wel altijd oorlog. Thuis en op school werd er de hele tijd over gesproken. Mijn vader vertelde heel spannende verhalen. Hoe hij in mei 1940 het vliegveld Valkenburg verdedigde tegen een parachutistenaanval door de moffen. Hij was er met zijn peloton op uitgestuurd om een Duits mitrailleursoord in de kerktoeren van Valkenburg onschadelijk te maken. Van daaruit hielden de moffen het vliegveld onder schot en er kon geen vliegtuig opstijgen of landen. Mijn vader met zijn mannen op pad, met slechte wapens en al tijgerend door het weiland. Hij beveelt zijn manschappen plat op de grond te blijven liggen. Twee van zijn jongens raken in paniek, springen op en worden door de moffen met hun snelle mitrailleurs onmiddellijk doodgeschoten. Ze liggen nu allemaal

onder vuur en mijn vader ziet het hopeloze van de onderneming in. Met hun ketsende geweren en haperende mitrailleurs zijn ze niet opgewassen tegen deze technologische Duitse overmacht. Ze kunnen ook geen kant meer op. Achter de dijk zijn ze veilig, maar in het weiland een al te gemakkelijk doelwit. Vader weet contact te leggen met de artillerie. Hij geeft precies de coördinaten op. Na enig inschieten, schiet de artillerie de top van de kerktoren af. Het Duitse mitrailleursnest is van de kaart geveegd en mijn vader en zijn manschappen kunnen zich terugtrekken. Daarna volgen man-tot-mangevechten met de op het vliegveld gedropte parachutisten. Ook die worden tot een goed einde gebracht en het vliegveld is weer stevig in Nederlandse handen. Tijdens de gevechten laat mijn vader zo nu en dan een ordonnans naar Noordwijk rijden waar mijn moeder met haar eerste kind, een dochter, huist, om haar te vertellen dat hij nog in leven is. Mijn moeder vindt dat lief van mijn vader, maar blijft een nuchtere Noord-Hollandse aannemersdochter: op het moment dat die motorordonnans mij komt zeggen dat mijn man nog leeft, kan hij wel dood zijn; lief bedoeld, maar niet erg praktisch.

Als mijn vader vertelt over de verdediging van het vliegveld Valkenburg, glinsteren zijn ogen en zit hij helemaal rechtop. Hij is heel kritisch over de Nederlandse regering die hen zo slecht heeft bewapend, maar vol lof over de moed en krijgskunst van zijn jongens. Als vader vertelt, leeft hij echt en wij, de jongens, vinden het reuze spannend. Onze zussen vinden het maar gezeur en mijn moeder vindt het vooral verdrietig.

Na de capitulatie zijn mijn ouders een korte tijd heel gelukkig samen. Mijn vader wordt opnieuw bewapend, dit keer goed en door de bezetter, en ingeschakeld bij het Duitse militaire overgangsbestuur. Het burgerbestuur is tijdelijk uitgeschakeld en het bezettingsleger neemt het over. De Duitsers moeten echter door naar Frankrijk en daarna naar Engeland, en dus schakelen ze Nederlandse militairen in. Mijn vader wordt zeer geschikt bevonden, want hij heeft zich bewezen tijdens de oorlog. Mijn ouders nemen hun intrek in de geconfisqueerde woning van de notaris.

Een prachtige woning met een mooie tuin en een onuitputtelijke wijnkelder. Gehuisvest als vorsten en bovendien voorzien van een uitstekend, op Duits niveau liggend traktament. Kon de bezetting maar eeuwig duren! Na een aantal maanden is het echter uit met de pret en treedt het burgerbestuur onder Duits opperbevel van rijkscommissaris Seyss-Inquart in werking. De taak van mijn vader zit erop en ze kunnen terug naar hun Zaanse bovenwoning.

Aanvankelijk is er nog werk en is er voldoende te eten en te drinken, maar naarmate de oorlog langer duurt, wordt alles steeds schaarser. Mijn vader is aan de Arbeitseinsatz ontkomen door zich aan te melden voor de bouw van bunkers en tankgrachten. Een ambitieus Duits project om zich te weer te kunnen stellen tegen een eventuele invasie door de Engelsen en Amerikanen. IJmuiden gaat grotendeels plat en op de schop en mijn vader verdient er een goede boterham, totdat het Zaanse verzet hem daarop aanspreekt. Het is ophouden of omgelegd worden, aan hem de keus. Mijn vader duikt daarop onder en scharrelt her en der het eten voor zijn vrouw en twee kinderen bij elkaar. Op een avond slacht hij samen met de slager van het dorp een paard in zijn keuken; van de keuken is geen spaan meer heel, zozeer sribbelde het paard tegen. In emmers en pannen wordt het vlees afgevoerd en hij en zijn vrienden hebben weer even te eten. Gebrek aan brandstof is er ook. Gas en licht zijn al lang afgesneden, kolen nauwelijks voorhanden. Ze worden wel gelost voor de bezetter op het naastgelegen spoorwegemplacement en mijn moeder gaat daar samen met een aantal vriendinnen kolen rapen. De Duitse soldaten schieten over hun hoofden, maar doen dit niet gericht, en mijn moeder en haar vriendinnen rapen rustig door; die soldaten doen hun plicht, zij de hunne.

Dan komt er een moment dat mijn vader niet meer thuis kan blijven en elders moet onderduiken. Mijn moeder staat er nu alleen voor met haar twee jonge kinderen; van vader krijgt ze alleen af en toe het bericht dat hij nog in leven is. Haar schoonfamilie is inmiddels in goeden doen door hun connecties met het verzet en de zwarte handel. Aan niets enig gebrek. Daar wordt nog gewoon koffie en thee gedronken, de haard gestookt, knapperig zelfgebak-

ken vers brood gegeten en een borrel gedronken. Ze wonen op fietsafstand, maar mijn moeder en haar kinderen krijgen niets van deze weelde. Zij is immers in de crisisjaren met mijn vader getrouwd en heeft daarmee de kostwinner weggenomen. Die rekening wordt haar nu ingepeperd. Ze moet het zelf maar uitzoeken en dat doet deze trotse, kordate vrouw. Op de fiets, op houten banden bijeengehouden met ijzerdraad wel te verstaan, gaat ze op hongertocht. Haar hele uitzet, haar mooie servies, haar prachtige bestek, haar schitterende sieraden, alles gaat naar de boer op het platteland, in ruil voor een beetje melk, boter, meel en wat bonen. Deze boeren maken gouden tijden door, ware woekeraars zijn het, zonder veel mededogen. Volgens mijn moeder is een boer geen mens.

Die jonge vrouw levert gaandeweg alles in om haar kinderen in leven te houden. Onderweg ziet ze mensen uit Amsterdam, uitgemergeld, sommigen stervend langs de kant van de weg. Op weer zo'n tocht zakt ze, een zak aardappels rijker, door haar fiets. Het wordt donker in de polder. Lopend met de zak op de doorgezakte fiets verdwijnt ze in de nacht. In het begin van de nacht bereikt ze haar dorp. Ze is doodmoe en heeft niet meer in de gaten dat die doorgezakte fiets een hels kabaal maakt. Dan wordt ze aangehouden door een Duitse patrouille. De sergeant kijkt haar aan, de moed zinkt mijn moeder in de schoenen. Al die moeite voor een zak aardappels voor niks, nu ook nog gearresteerd en hoe moet het met haar kinderen die nu al meer dan twaalf uur alleen zijn? De ogen van de sergeant worden vochtig en hij gebaart mijn moeder door te lopen. Ze loopt door, komt veilig thuis en treft daar haar dochtertje volkomen overstuurd en haar zoontje in een diepe slaap verzonken aan. Gauw maakt ze nog even wat eten klaar. Moeder heeft nog wat lekkere boontjes en doperwtjes. Ze stookt de potkachel op en om het vuur optimaal te benutten, haalt ze het deksel van de kachel af en zet ze het pannetje met de lekkernij er direct op. Gezellig zitten ze met zijn drietjes rond de warme kachel, het is buiten ook zo koud. En dan gebeurt het. De bodem valt door de hitte uit het pannetje en de begeerde inhoud verdwijnt in het vuur. Doodse stilte en daarna moedeloos verdriet. Dan maar met de kinderen het bed opgezocht.

Net op tijd komt de bevrijding. De kinderen zijn ondervoed en mijn broer heeft een tekort aan alles en is veel ziek. De bevrijding komt in de vorm van vliegtuigen die brood en chocolade afwerpen. Mijn vader nodigt een paar vrienden uit. Hij heeft een halve liter jenever bewaard van vóór de oorlog en een paar goede sigaren. Ze drinken en ze roken, geven over en zijn doodziek. Bevrijd, jazeker, maar zeer verzwakt.

Vrijwel direct na de bevrijding komt de absurde Nederlandse rechtspleging op gang. Mijn vader moet voor het hekje verschijnen, omdat hij in opperste nood de plankenvloer van een schuurtje heeft opgestookt in zijn kacheltje. De eigenaar heeft aangifte gedaan. Een veroordeling dreigt, maar mijn vader weet die af te wenden door de aangever te chanteren. Deze was een beruchte zwarthandelaar, dus als jij doorzet, dan... Voor mijn vader loopt het met een sisser af, maar voor vele anderen die delen van huizen of lichtmasten of bomen op de openbare weg hebben opgestookt om nog iets van energie voor warmte en voedsel te hebben, loopt het niet goed af. Zij worden veroordeeld tot vergoeding van de schade, terwijl ze niets hebben om mee te vergoeden. Rechterlijke instanties maken overuren om al dit kleine vergrijp, buitendien meestal uit nood geboren, in goede gerechtelijke banen te leiden. Wij als kinderen begrijpen daar niets van, zoals wij ook niet begrijpen waarom onze ouders die rijke stinkboeren niet te lijf zijn gegaan en hun schuren van overvloed niet hebben geplunderd. Mijn vader zwijgt dan en zucht en zegt ons dat dat niet hoort, dat is stelen en dat is verkeerd. Mijn moeder reageert daarop schamper en herhaalt nog eens dat een boer geen mens is. Dat laatste wordt in ons huis een gezegde om onrecht mee aan te duiden.

Op school blijkt dat al onze meesters in het verzet hebben gezeten. Ze vertellen daarover bloedstollende verhalen. Onveranderlijk zijn ze de moffen te slim af en worden verraders in koelen bloede vermoord. Nederland kende in de oorlog alleen goede en foute mensen. De goeden waren in de meerderheid. De fouten zijn ook nu nog fout en worden door iedereen nagewezen. Een roodharig jongetje dat bij mij in de klas zit, is zo'n fout jongetje. Zijn ouders zaten bij de NSB en zijn vader heeft na de oorlog nog een

tijdje vastgezet. Hij wordt altijd gepest om zijn rode haar en om de NSB. Zelfs de meester maakt daar toespelingen op als hij iets verkeerd doet: pas jij maar op, want anders ga je dezelfde weg als je ouders. Op 4 en 5 mei houden ze altijd de gordijnen gesloten en komen ze niet op straat. De elektriciteits- en loodgieterswinkel in het dorp treft hetzelfde lot. Het zijn uitstekende vaklieden, maar NSB'ers en die deugen niet, ook hun kinderen van na de oorlog niet.

Ik vind het allemaal heel erg verwarrend. Peter met het rode haar vind ik aardig en ik zou vriendjes met hem willen zijn. We kijken elkaar vaak aan onder de les en kunnen dan heerlijk wegdromen. Maar ja, vriendjes met een NSB'er, dat kan natuurlijk niet, althans niet openlijk. Wij zijn vriendjes in het geniep, als niemand het ziet, en kunnen urenlang achter een grote schuur elkaar verhalen vertellen en spelen en fantaseren. Fantaseren dat we groot zijn en gaan emigreren met een groot zeeschip helemaal naar Amerika, want dat is heel ver weg en daar zijn alle mensen heel rijk en heeft iedereen een auto. Daar gaan we ook met elkaar trouwen en nemen we kinderen en we doen het zonder een moeder en willen ook geen zusjes. Vrouwen, bah! En als we dan moe zijn op zo'n zomerdag van al dat spelen en fantaseren, zitten we dicht tegen elkaar aan met onze armen over elkaars schouders en zeggen we dat we vriendjes zijn.

Dan is het tijd om naar huis te gaan. We komen een groep klasgenootjes tegen. Ze beginnen Peter uit te schelden voor NSB'er. Ik sta als aan de grond genageld en doe niets. Peter rent weg en ik kijk hem na, mooie Peter met zijn rode haar. Dan richt de aandacht zich op mij. Ik ben vriendjes met die NSB'er, zeg het nou maar, geef het maar toe! Ik ben bang voor hen en ontken het en zeg dat ik nooit met zo'n vuile NSB'er om zou gaan. Dan is het goed en beginnen ze te lachen. Ik lach niet, draai me om, loop naar huis en huil en huil. Ik heb mijn vriend verraden en weet me geen raad. Als ik de keuken in loop, vraagt mijn moeder wat er is. Niks, mam. Ze kijkt me aan en schudt haar hoofd. Ze gelooft me niet, maar hoe moet je zoiets vertellen? Peter is fout, maar ik vind hem zo ontzettend lief, dat snappen volwassen mensen niet. Ik ga naar mijn ka-

mer en op mijn bed herhaal ik keer op keer hardop: Peter is mijn vriend. Ik heb niet in de gaten dat mijn moeder binnen is gekomen, en dan zegt ze heel zachtjes: ja, hoor, Peter is jouw vriend. En dan is de wereld weer mooi en zonnig en spring ik van mijn bed. Ik heb honger en gelukkig gaan we eten.

1956, de Russen vallen Boedapest binnen en lopen de Hongaarse opstand onder de laarzen. Op school en thuis is er grote opwinding. De arme Hongaren ondergaan hetzelfde lot als wij tijdens de oorlog. Ze wilden zich bevrijden, maar zijn onder de voet gelopen door de Russische overmacht. De meester en mijn vader zeggen dat Amerika moet ingrijpen en die arme mensen moet helpen. Ze zeggen dat het dan weer oorlog wordt, ook in ons land, want wij moeten helpen en dan zullen de Russen zeker proberen ons land te veroveren. We horen het allemaal met rode oortjes aan. Alleen Peter is erg stil. Ik kijk hem lang aan en we krijgen allebei tranen in onze ogen. Als de school uitgaat, loop ik met hem mee, het kan me niet schelen wat de andere jongens ervan denken. Op straat zeg ik hem dat als de Russen komen, ik hem zal verdedigen! We staan stil en Peter lacht schamper. Ik kan mezelf wel verdedigen, daar hebben wij jullie niet voor nodig. Hij loopt hard weg, ik draai me om en loop naar de andere jongens.

We gaan naar de kale vlakte, naar onze hutten. We gaan oorlogje spelen, de Amerikanen tegen de Russen. Ik hoor bij de Russen. Ik wil niet, maar de grote jongens zijn de baas. Ik wil bij de Amerikanen en begin te huilen. Sliep uit, alle jongens lachen je uit. De voorste en grootste jongen geef ik een flinke schop tegen zijn benen, waarna ik het op een lopen zet. Thuis is moeder, zorgelijk, bang dat het weer oorlog wordt. Ik waag nog een poging en zeg dat ik haar zal verdedigen. Ze lacht, natuurlijk zal moeders prinsje haar verdedigen! Ik voel me groot en oppermachtig. Ik zal ze leren, ik zal de hele wereld leren.

Het is 4 mei. Mijn oudste broer en ik wandelen aan de hand van mijn vader naar een groot plein in IJmuiden. Het regent pijpenstelen, maar we moeten mee, ingepakt in onze regencapes. Op

dat plein staat een harmonie en er is een soort podium en daarop spreekt de burgemeester. Hij heeft een mooie zilveren ketting om zijn schouders en een hoge hoed op. Dat is zijn ambtsketen, zegt mijn vader, daaraan kun je zien dat hij de burgemeester is. Ik vind het mooi en deftig en wil later ook burgemeester worden. Er is ook een monument voor de gevallen en daar staan stoer in de houding matrozen bij. Zij hebben geen regencapen aan, maar staan gewoon in hun matrozenpak. Ik wil later ook matroos worden, naar zee op een oorlogsschip, maar ook burgemeester. Ik weet het niet.

De burgemeester heeft het over onze vissers die gevallen zijn in de oorlog, over onze verzetshelden die gevallen zijn en over onze joodse medeburgers die vergast zijn. Ik snap er niet zoveel van. Als je gevallen bent, hoef je toch niet dood te zijn? Ik val zo vaak en ben ook niet dood, en van een beetje gas ga je toch ook niet dood? Ja, als je je kop in het gasfornuis steekt zoals de buurvrouw heeft gedaan, maar anders... Mijn vader legt het fluisterend allemaal een beetje uit, maar veel wijzer word ik er niet van. Dan klinkt er een trompet en moeten we heel erg stil zijn. Ik kijk naar mijn broer en we krijgen de slappe lach en vader geeft ons een draai om de oren. We moeten stil zijn en denken aan al die dode mensen van de oorlog en voor hen bidden, maar mijn broer en ik proesten het uit en mijn vader laat ons nu maar begaan. Dat de auto's midden op de weg stoppen terwijl het zo stil is, dat vinden we wel indrukwekkend, zelfs de autobus en de vrachtwagens staan stil. Dan klinkt opnieuw trompetgeschal, de auto's gaan weer rijden, de mensen kuchen en zingen vervolgens samen het *Wilhelmus*. Ook wij zingen uit volle borst mee. Gelukkig is die benauwende stilte voorbij. Op weg terug naar huis vertelt onze vader over de joden die door Hitler in gaskamers zijn gestopt en daarna verbrand. Miljoenen joden zijn op die manier aan hun eind gekomen. Wij huiveren en na een stilte vraag ik mijn vader waarom ze de Duitsers dan niet hebben tegengehouden of waarom de joden niet net als mijn vader zijn ondergedoken. Mijn vader aait mij over mijn hoofd en zegt: jij ook altijd, met dat waarom van je, en doet er verder het zwijgen toe. We lopen flink door naar huis en ik voel me bij de grote mannen horen. Thuis is moeder er met de zussen en de thee. Ik geef

haar een grote mond zoals het een grote man betaamt. Ik wil geen thee, geen zussen, geen vrouwen, ik wil oorlog!

Oorlog, altijd maar oorlog, op school, op straat en in huis. Altijd de Duitsers of de Russen. Altijd is er de vijand. De vijand die ons alles kan afpakken, ons huis en onze vader en moeder. Maar oorlog is ook spannend. Dan mag je schieten en inbreken, dan mag je stelen en liegen. Dan mag je allerlei leuke dingen doen die je nu niet mag. Dan is er niemand meer de baas over je. Je vader niet, de nonnen niet en de politieagent niet. Dan ben je volwassen en mag je alles zelf beslissen. Dan ben je alleen maar met jongens in een tent en dan ga ik met Arie in een slaapzak op de grond in een leger tent liggen. Dan liggen we warm tegen elkaar aan en gaat Arie weer zo lekker en spannend tegen mij aan bewegen. Ja, ik wou dat het oorlog was!